

Za stanovnike velikih gradova u regionu kvalitet života opada. Smanjenje zelenih površina, divlja gradnja, prenaseljenost, gužva u saobraćaju deo su svakodnevnog života. Međutim, situacija nije bolja ni u mnogim manjim gradovima: loša infrastruktura, nepouzdana snabdevanje vodom i strujom, nedostatak kanalizacije, samo su neki od problema. U istočnom delu Hercegovine, koji je još uvek više ruralni nego urbani, **veliki problem predstavlja zagađenje životne sredine.**

Trebinje je, pak, suočeno sa intenziviranom izgradnjom stambeno-poslovnih objekata, u kojima javni interes ustupa mesto interesu investitora, pa je Skupština grada izmenila planska dokumenta kako bi izašla u susret njihovim interesima, kako je objašnjeno u predlogu odluke.

Meštani Gacka našli su se u najtežem položaju jer žive pored termoelektrane koja svakodnevno ispušta tone pepela u vazduh. Od oko 100 metara visokog dimnjaka pepeo pokriva površinu prečnika više od 20 kilometara, a zahvaljujući vetrovima seže dalje nego što se čini na prvi pogled. Porožni, kraški teren doprinosi da zagađenje dospeva u podzemne reke, pa se, prema nekim istraživanjima, tragovi nalaze i u vodotocima u zaleđu Dubrovnika.

Ljudi zarađuju za život po cenu sopstvenog zdravlja

Nekada je Vazdušnom banjom važio Gacko, gradić na 940 metara nadmorske visine, sa oko pet hiljada stanovnika. Bronhitis i astma tamo nisu postojali. Okružena planinama Lebršnikom i Volujakom, uz, po mnogima, najlepši nacionalni park Sutjeska, bila je oaza i svojevrsni rezervat prirode. A onda, sredinom osamdesetih, izgrađena je termoelektrana, formiran površinski kop za eksploataciju uglja i sve je krenulo naopako po prirodu i zdravlje. Sa tako značajnim resursom koji se često nazivao parotvorom, Gacko ipak nije uspeo da razvije, pa čak ni da poveća broj stanovnika.

Iako zvanično spada na listu razvijenih opština u Republici Srpskoj jer je praktično jedini kriterijum prihod po glavi stanovnika, u suštini se radi o slabo razvijenom području. Ne postoji kanalizacija, otpadne vode se ne prečišćavaju, leta karakterišu restrikcije vode, a mesto nema uređeno šetalište, ni park i igralište za decu. Da ne pominjemo bazen, trim staze i biciklističke staze, sportske hale i klizališta.

Najveći problem je enormno zagađenje prirode kao posledica rada Rudnika Gacko i termoelektrane. I dok se desetine hektara plodne zemlje otkopavaju u potrazi za ugljem, zatim zasipaju jalovinom, a vodotokovi zagađuju otpadnim vodama koje neprečišćene izlaze iz postrojenja i rudničke jame, iz dimnjaka se ispušta i dve hiljade tona pepela u vazduh svaki dan poslednjih meseci, pa čak i godina! I to se dešava na očigled, ne samo građanima već i nadležnim institucijama, ekološkim inspekcijama, tužilaštvima. Ali u BiH, kao i u nekim

drugim zemljama u regionu, institucije su izgubile svrhu, a odluke se donose u skladu sa ličnim procenama, dogovorima i/ili interesima zvaničnika.

Isto tako, pomenuto preduzeće Rudnik i termoelektrana (RiTE) Gacko, koje posluje u sastavu Elektroprivrede Republike Srpske (RS), posluje suprotno propisima i zakonima. Osim što ne ispunjava odredbe ekološke dozvole, krši najmanje nekoliko drugih zakona, na primer onaj o zaštiti životne sredine i zdravlja stanovništva.

Ipak, funkcioneri, od opštinskog do entitetskog nivoa, imaju isti stav, RiTE Gacko mora raditi i proizvoditi struju po svaku cenu.

A cenu plaćaju svojim zdravljem. Veliki broj dece ima problema sa bronhitisom i alergijama, a nisu pošteđeni ni odrasli. Konjunktivitis, otežano disanje, svrab simptomi su sve većeg broja stanovnika koji pomoć traže u apoteci, a ne u lokalnom domu zdravlja jer većinu lekova ionako moraju da kupuju. A zbog neuplaćenog doprinosa za zdravstveno osiguranje jedno vreme je većina radnika u opštini bila bez osiguranja.

„U poređenju sa drugim mestima u našem regionu, ovde je značajno povećan broj obolelih od raka i alergijskih bolesti, a često se uočava rak pluća i dojke i alergija na nepoznatu supstancu“, rekao je dr Zlatan Ivković, tada odbornik u Skupštini opštine Gacko.

Za lekove plaćaju pozamašne sume jer većina njih nije na spisku Fonda zdravstvenog osiguranja. Konkretnih podataka, međutim, nema jer u protekle četiri decenije koliko TE Gacko radi, nije bilo sistematskog praćenja zdravstvenog stanja stanovništva, niti proučavanja uticaja ovog postrojenja na zdravlje stanovništva. Skupština opštine Gacko se na sednici 2019. godine bavila pitanjem zagađenja i odlučila je da se uradi studija, ali do danas ništa nije urađeno.

Centar za životnu sredinu iz Banja Luke je od februara do maja 2017. godine sproveo onlajn anketu namenjenu stanovnicima Gacka, čiji je cilj bio dobijanje mišljenja o radu postojeće termoelektrane Gacko, sa posebnim osvrtom na kvalitet vazduha. Rezultati ankete nisu nimalo ohrabrujući.

“Odgovori građana govore da je situacija u Gacku više nego zabrinjavajuća, a da istovremeno zdravlje stanovništva nije na listi prioriteta. Merna stanica u centru grada ne funkcioniše, a podaci o kvalitetu vazduha i emisiji čestica mogu se dobiti samo iz termoelektrane. Nažalost, vidi se da nema volje nadležnih da građanima obezbede transparentnost podataka i na taj način otkriju odakle dolazi zagađenje“, rekla je Duška Kudra iz Centra za životnu sredinu.

Sam taj podatak dovoljno govori šta nadležni daju prioritetu i koliko brinu o zdravlju stanovnika ovog kraja. Zbog pepela koji pokriva šire područje, teško je govoriti o zdravoj hrani koja je bila brend, pa čak i prednost lokalne zajednice u promociji planinskog turizma.

Stoka pase i travu i pepeo, a kako to utiče na njih, govori i činjenica da veterinari beleže porast broja pobačaja kod krava.

“Bilo je više slučajeva u selima Nadanići, Kravarevo i Rudo Polje. Krave su bile na ispaši, nema drugog razloga za to, a šteta je velika“, rekao je jedan od meštana na protestu ispred RiTE Gacko sredinom maja ove godine.

„Ono što se dešava je strašno. Za koga mi rađamo decu? Kažu da jedemo zdravo jer živimo na selu, a kako da hrana bude zdrava kada nam stoka dolazi sa ispaše, a kajmak i mleko su kontaminirani. Naš vazduh je zagađen, ima li kraja ovome?“ pitala je Snežana Marković, meštanka Nadanića.

Moraćemo da sačekamo rešenje

Razlog za prekomernu emisiju pepela u vazduhu leži u nekvalitetnom uglju koji se koristi za proizvodnju električne energije u Termoelektrani Gacko. Naime, ugalj se eksploatiše iz takozvane Povlatne zone, područja gde se ugalj nalazi na maloj dubini, pa je njegoa eksploatacija jeftinija i jednostavnija. Takav ugalj je uglavnom niže kalorične vrednosti i sa visokim procentom nečistoća. To znači da pri sagorevanju u kotlu termoelektrane proizvodi manje energije, teže gori i udeo pepela je do 30%.

Gorivo nešto superiornijeg kvaliteta, koje je dolazilo iz „glavnog ugljenog sloja“, izgubljeno je pre izvesnog vremena prvenstveno zbog loših upravljačkih odluka, odloženog otkopavanja i velikih kvarova na mašinama.

Sada u rukovodstvu kompanije tvrde da imaju rešenje, ali za to će biti potrebno najmanje dve godine. Naime, u planu je nabavka postrojenja za separaciju uglja koja će podići kvalitet uglja. To košta (oko 35 miliona evra, rekao je premijer RS Radovan Višković), koje RiTE Gacko nema, ali očekuje pomoć Elektroprivrede RS i Vlade RS.

S druge strane, površinski kop zauzima značajan deo Gackog polja, najplodnijeg zemljišta, površine koje najviše liči na ogromnu ranu, nije ni redukovano ni rekultivisano, a hiljade tona plodnog zemljišta koje bi trebalo da su sačuvani, nepovratno su izgubljeni na deponiji zajedno sa jalovinom.

Prilika je propuštena da se ovaj resurs iskoristi za dobrobit opštine. Na kraju svog tehnološkog veka, TE Gacko je toliko uništilo prirodu da će biti potrebno ne samo vreme, već i ogromni resursi da se ovo područje što više rekultiviše. Loša rešenja i podizanje nivoa nasipa naneli su ogromnu štetu, čija je popravka prepuštena budućim generacijama.

Ipak, sve je moglo biti drugačije.

Za malu zajednicu, tako ogroman resurs bi zaista mogao da donese prosperitet i dobar životni standard za svakog stanovnika. To što nije iskorišćena prilika da se na ovom mestu čestih snežnih padavina ugradi grejanje ispod magistralnih puteva i trotoara je možda

previše futuristički (iako ne bi trebalo), ali činjenica da ogromna toplota odlazi u vazduh umesto da bude koji se koristi za grejanje kuća i stanova u [Gacku](#), pravi je pokazatelj stvarnog nemara svih onih koji su u jednom trenutku bili na rukovodećim pozicijama. Možda su imali moć, ali im je nedostajala vizija i želja da rade za opšte dobro. Zato cenu sada plaćaju oni koji su ostali da žive na ivici rudnika, možda žaleći zbog propuštenih prilika da žive na drugom, prijatnijem i zdravijem mestu.

Meštani Gacka za sada imaju obećanje premijera RS Radovana Viškovića da će **Vlada pomoći kompaniji RiTE Gacko da u naredne dve godine kupi postrojenje za prečišćavanje uglja**, što bi, tvrde, smanjilo čestice emisije i proizvodnju električne energije učiniti profitabilnijom. Do tada apeluju na stanovnike ove opštine da budu strpljivi i stoički tolerišu pepeo još bar koju godinu.